

Något om skrattmåsens häckningsbiologi

Jan Sondell

Historik

Skrattmåsen vandrade in till mellersta Sverige i början av nittonhundratalet. En stark ökning skedde på 1940- och 1950-talen i Mälardalen. Vid mitten av 1970-talet (Källander 1996) började en relativt kraftig tillbakagång. Idag häckar skrattmåsen bara på de bästa slättsjölokalerna och vissa andra lokaler där näringstillgången är god. Kanske populationens storlek idag bara är 20 % av förekomsten på 1960-talet.

Vad var då orsaken till den stora populationsökningen under mitten av nittonhundratalet och den stora tillbakagången ett par decennier senare? Troligen möjliggjordes den stora expansionen av tillgången på två lättillgängliga näringskällor – nämligen de då allmänt förekommande öppna soppipparna och de vegetationslösa trädockorna. Trädockorna utgjorde ungefär 20 % av jordbruksmarken och de harvades flera gånger under sommaren för att minska ogrästtillväxten och då exponerades mask och andra insekter för måsarna. När man idag talar om träda menar man vegetationstäckt mark som vilar ett år efter höstens skörd. På eftersommaren året därpå dödas ogräset med herbicider, jorden plöjs och höstsås. Ett viktigt skäl för denna förändrade metodik är att jordens näringsämnen ska bindas av vegetationen och inte läcka till vattendragen.

De kommunala soporna deponerades på en tipp som högar eller strängar som efter några dagar täcktes med jord. Dessförinnan hann måsar och trutar förse sig med det som var ätbart. På 1970-talet började sophantering bli allt mer sluten eftersom förbränningsanläggningar byggdes och dessutom skedde successivt uppsamling av soporna på färre platser. Många små tippar försvann alltså helt.

Man kan säga att tillgången på sopor och harvade trädockor gjorde att skrattmåsen expanderade långt över vad normalt näringsutbud tillät. På senare år har skrattmåsen främst dragits till områden där naturvårdande ”restaureringar” genomförts. Detta gäller bl. a. Hjalstaviken och Kvismaren. På närmaste håll är Säbysjön ett bra exempel, även om antalet par och reproduktionsresultatet nu är på nedåtgående där (Bernard i brev 2011).

Näring och skydd

Vad krävs då för näringsförutsättningar för att skrattmåsen ska börja häcka på en lokal där den inte funnits på flera år och det inte finns extra mat från öppna sophögar eller trädockor? Kunskapen om detta är inte fullständig, men tittar vi på var skrattmåsen håller till idag så är det ofta i grunda slättsjöar med stora omgivande sankta betesmarker och på lite högre nivå omgivande vida jordbruksmarker. I betesmarken och i det grunda vattnet finns insekter och andra smådjur. Ofta kläcks dagsländor och fjädermyggor i stora antal som skrattmåsen under en viss period kan fånga på vattenytan eller uppe i luften. Dessa insekter ger förmodligen ett fint proteintillskott i anslutning till äggläggningen och kan även ge föda åt nykläckta ungar. Två arter med liknande behov, men ännu mer krävande, är svarttärna och dvärgmås. De uppträder bara där de kan försörja sig på de insekter som våtmarken eller slättsjöarna kan producera.

Fisktillgången måste också vara begränsad om inte konkurrensen om maten ska bli för stor. Även om åkermarken nuförtiden mest är en grön stäpp hittar måsarna en del tillgänglig mark kanske främst efter slätter och på dessa slagna ytor kan måsarna, främst efter regn söka daggmask, som är

Figur 1. Skrattmåskolonin på Fiskarholmen 2009. Några dagar senare var den bortspolad av häftiga regn.

en viktig föda. Skrattmåsen kan proviantera upp till ca 10 km från boet. Den häckar också ute på skär i större sjöar eller längs kusten men får då flyga relativt långt för att hitta mat.

Förutom god näringsstillgång måste det finnas lämpligt och skyddat underlag för boet, t ex lägre övervattensvegetation (kaveldun, starr) eller efter vintern liggande vass. Slår man vegetation i en fågelvik svarar måsarna gärna med att lägga boet på ett sådant underlag. Predation från kråka, brun kärnhök och mink kan ibland bli besvärande (Bensch et al. 1996). Skrattmåsen kan relativt lätt byta häckningsplats och en koloni kan ibland överges från ett år till ett annat. Kanske är det också en anpassning till att predationstrycket blivit för stort eller också har näringsutbudet minskat på den övergivna lokalen.

Det är inte så svårt att beräkna skrattmåsens häckningsresultat om man först räknar antalet nybyggda bon i maj och sedan räknar nyss utflugna

ungar på vattnet en stilla kväll i månadsskiftet juni – juli. En lyckad häckningsäsong producerar måsarna 1-2 ungar per par. Om reproduktionen minskar till under 0,5 ungar är risken stor att antalet häckningsvilliga måsar nästa år minskar kraftigt eller så överges lokalen helt.

Skrattmåsen på Ekerö

Vid restaureringen av Svartsjövikens år 2000 hoppades vi givetvis på att få skrattmåsen att etablera sig i området igen. Vi bäddade för detta också genom att slå av några vassruggar så det skulle se extra inbjudande ut. Någon häckning skedde dock inte men ett större antal yngre skrattmåsar höll till i området någon månad. De försökte inte heller häcka året därpå. Trots fina betesmarker i omgivningen har lokalen numera inte ett tillräckligt näringsutbud för att tillfredsställa skrattmåsen. Den täta fiskpopulationen i viken är troligen ett stort minus. Annat var det på 1960-talet då det

fanns öppna sophögar inom räckhåll. Då häckade hundratals par skrattmåsar i Svartsjövik!

Det är dåligt beställt med skrattmåsar också i kommunen i övrigt. På 1980-talet häckade skrattmåsar med varierande framgång på flera öar i södra Björkfjärden. En trevlig ö är Gåsholmen väster om Björkönen där det på våren ofta etablerade sig skrattmåsar tillsammans med fisktärnor på det berg som sluttar mot öster. Tyvärr fanns träd runt häckningsklippan och innan ungarna blivit flygga hade kråkorna, som kunde angripa från de skyddande träden, gjort slut på häckningarna. Ett år lyckades dock häckningen både för måsar och för tärnor. Vad hade hänt? Jo gråtrutarna som vanligen häckade på en liten holme intill hade flyttat upp överst på berget. De höll helt rent från kråkor!

På senare år har skrattmåsar försökt häcka på Fiskarholmen i Fiskarfjärden (figur 1). Här håller de häckande vitkindade gässen fritt från kråkor, men istället finns andra bekymmer. Vi häftiga regn spolade bona bort och kolonin överges. Så skedde år 2009. Året innan producerade ca 160 par minst 125 ungar. (Sondell 2009). Hur kunde

det gå så bra? Jo 2008 var den 2007 nyetablerade strandängan vid Malmvik en kilometer bort översvämmad av högvatten. Näringsutbudet var tydligen av dessa skäl mycket bra där.

Slutord

Sammanfattningsvis är skrattmåsen en relativt kräsen art som numera bara finns på de bästa lokalerna. Där finns också i regel många andra ovanliga fåglar, t.ex. årtar och svarthakedopping. När man besöker en lokal med en skrattmåskoloni, t.ex. Säbysjön eller Hjälstaviken blir man sällan besviken på det övriga utbudet av våtmarksarter.

Referenser

- Bensch, S, Karlsson, T, Källander, H & Lager, R. 1996. Predation och störning i skrattmåskolonier. *Ornis Svecica* 6:67–74.
- Källander, H. 1996. Skrattmåsens *Larus ridibundus* populationsutveckling i Sverige under de senaste 25 åren. *Ornis Svecica* 6:5–16.
- Sondell, J. 2009. Häckfåglar på Fiskarholmen 2000–2008. *Fåglar på Mälarsjöarna 2008*, 9:13–15.

Här har reproduktionen varit hela 2 ungar per bo. Bilden är tagen vid en liten damm utanför Falun där det ännu finns öppna sophögar i grannskapet!